

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ФОРМАЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

ӘБИЛМАНСҰР Ә.Қ., оқытушы-магистр, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент/Қазақстан, e-mail: abilmansur.asell@okmpu.kz,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0003-3270>

СҮЮНДИКОВ А.А. аға оқытушы-магистр, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент/Қазақстан e-mail: suyundikov.assan@okmpu.kz,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6142-1747>

Аңдатпа: Бұл мақалада қазіргі заманға сай оқытуды ұйымдастыруда дәстүрлі сабақтың құрылымынан тыс ұйымдастырылған сабақтарды өткізу тиімді. Дәстүрлі сабақты түрлендіріп, білім алушылардың қызығушылығын арттырудың ең тиімді формасы – дәстүрлі емес сабақ. Қазіргі білім беру мазмұнында шет тілін оқытудың дәстүрлі емес формаларын пайдаланудың тиімділігі арттыру өзекті мәселелердің бірі қарастырылған. Білім алушы өз тілінде қолдануға мүмкіндік алады, коммуникативті функция бірінші кезекте сыныпта болады, сондықтан әдіскерлер мен мұғалімдер жетілдіру резервтерін табуға бағытталған шет тілі сабағы, оның тиімділігін арттыру және білім сапасын арттыру үшін жұмыс жасау қажет. Мұның бәрі сабақтың стандартты емес формаларын оқу үрдісіне қосу, және шет тілін оқуға деген ынтасын жоғарылатуға көмектесу үшін әр түрлі кезеңдер, оқу материалының өмірлік жағдайларымен байланысы, мектеп оқушыларының тәуелсіздігі мен шығармашылық бастамасын дамытуына өз үлесін қосады. Сонымен қатар орта мектепте шет тілін оқыту проблемасы өзекті болып отыр, өйткені білім беру сипатындағы өзгерістер адамның еркін дамуына, шығармашылық бастамашылыққа, білім алушылардың тәуелсіздігіне, бәсекеге қабілеттілікке және болашақ мамандардың ұтқырлығына бағытталған. Шетел тілін оқытудың мақсаты коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру екендігі белгілі, бұл мәдениаралық қарым-қатынасқа қатысуға қабілетті және дайын тұлға қалыптастыруды көздейді.

Тірек сөздер: әдіс, мотивация, дәстүрлі емес оқыту, педагогикалық шеберлік, инновациялық технология, дидактика, коммуникативтік құзыреттілік.

Кіріспе. Бүгінгі таңда орта мектепте шет тілдерін оқыту мәселесі өзекті болып отыр, өйткені білім берудің сипаты өзгеріп, мақсаты тұлғаның еркін дамуы, шығармашылық бастамасы, оқушының дербестігі, сонымен қатар бәсекеге қабілеттілігі және болашақ мамандардың ұтқырлығы. Шетел тілін оқытудың мақсаты коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру екені белгілі. Бұл мәдениетаралық қарым-қатынасқа қатысуға құзыретті және дайын тұлғаны қалыптастыруды білдіреді. Қазіргі тіл саясатында, соның ішінде шет тілдерінде соңғы жылдары білім алушы оқушыға бағытталған көзқарас қалыптасып келеді. Бұл тәсілдің негізгі ережелері оқушы тұлғасын оқу қызметінің белсенді субъектісі ретінде дамытуға және үздіксіз білім беру, өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру процесіне жан-жақты дайындауға бағытталған. Қазіргі уақытта шет тілін оқытудың міндеті қарым-қатынас, қарым-қатынас және дағдыларды жаттықтыру мағынасында. Студенттерге тілді өз ана тілінде қолдануға мүмкіндік беріледі. Коммуникативті қызмет негізінен сабақта жүзеге асады. Сондықтан

әдіскерлер мен ұстаздар білім сапасын арттыру үшін жетілдірудің резервтерін тауып, жұмысының тиімділігін арттырып, шет тілін оқытуда аянбай тер төгулері қажет. Олар оқытудың стандартты емес түрлерін оқу үрдісіне және оның әртүрлі кезеңдеріне енгізуге, оқу материалын өмірлік жағдаяттармен байланыстыруға, оқушылардың дербестігі мен шығармашылығын дамытуға, шет тілдерін меңгеруге ынтасын арттыруға ықпал етеді. Студенттердің жалпы білім деңгейін көтеру көбінесе әдістерді ұтымды ұйымдастырумен және оқу процесін жетілдірумен байланысты. Мектептердегі оқу-тәрбие үрдісін меңгерудегі ең маңызды міндет – оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, ағылшын тілін әртүрлі формалар мен құралдарды пайдалана отырып оқыту. Қазіргі жағдайлық есептер ағылшын тілін үйренуге арналған құралдардың кең ауқымын ұсынады. Бұл мақсатқа жетудің құралдары көбінесе креативті және дәстүрлі емес, бірақ олар 21-ші ғасыр стандарттарына сай болу үшін де тиімді болуы керек. Көп нәрсе мұғалімдердің шеберлігіне, оқу-тәрбие процесін ұйымдастыра білуіне, еңбегіне, оқытудың жаңа формалары мен әдістерін үнемі іздестіруге байланысты.

Әдеттегі мағынадағы сабақтар мектептегі оқу әрекетінің жалғыз ұйымдастырылған түрі емес. Қазіргі уақытта білім берудің ұйымдастыру формаларын дамыту мен жетілдіру жолдарын үнемі іздестіру жұмыстары жүргізілуде. Осындай формалардың бірі – дәстүрлі емес білім беру түрі. Қазіргі уақытта "дәстүрлі емес" термині кеңінен қолданылады. Дәстүрлі емес білім беру – оқу-тәрбие процесінің мақсатына сәйкес сынып құрылымын өзгертетін және оқушының шығармашылық оқуының өзіндік үлесін арттыратын оқыту түрі. Дәстүрлі емес оқыту – оқытудың классикалық формалары негізінде жасалған стандартты емес әдіс. Осы тұжырымдамаға сүйене отырып, дәстүрлі емес оқытуды жаңа оқыту технологиясы деп атауға болады. Мұндай сабақтарда студент субъектіге айналады, өз іс-әрекетін толық бақылайды және ұйым мен сауалнама жағдайында орын алады. Дәл сол кезде танымдық қызығушылықтың тетіктері күрделеніп, оқушының тұлғалық дамуының негізін құрайды. Бұл ойлау процесі үй-жайларды таңдаудың, қажетті әдістерді таңдаудың, білім түрлерін зерттеу мен ажыратудың және ең қажетті шешімдерді таңдаудың күрделі тізбегінен тұратындығына байланысты. Бұл жағдайда баланың әрбір іс-әрекеті ол үшін өте маңызды болып, шығармашылық үлкен қуаныш, "жаңалыққа" таңдану, қиындықтарды жеңуден ләззат алу, басқаларға көмектесуден қуаныш, тапқырлық, оқудағы ілгерілеушілік, эмоционалдық зарядтар әкеледі. Біз оқу процесінің "дәстүрлі емес формаларына" ерекше орын береміз.

Зерттеу әдістері. Дәстүрлі емес формалар әдетте мұғалімдер өз сабақтарын жарқын және эмоционалды етіп өткізуге тырысқанда, материалды әр оқушыға бейсаналық зейінге сүйене отырып жеткізуге тырысқанда, шығармашылық үдерісте оқушылардың өзін белсендіруге тырысқанда пайда болады. Сабақты ұйымдастыруда дәстүрлі емес әдістер мен әдістерді қолдана отырып, оқу үдерісін қызықты және нәтижелі етуге болады. Осы әдістерді қолдану арқылы оқушылардың сөздік қоры артады. Алайда, егер мұғалімдер осы әдістерді қолдануды шешсе, мұндай сабақтарды дайындау көп уақыт пен күш жұмсайтынын білуі керек. Сондықтан мұндай әдістер күнделікті өмірде өте сирек қолданылады. Осы мәселе бойынша жүргізілген сауалнама және әдебиеттерді талдау нәтижелеріне сүйене отырып, мектептерде стандартты емес әдістерді қолдану керек деген қорытынды жасауға болады. Дегенмен, бұл әдістерді

шамадан тыс қолдану оқушының оқуына кері әсерін тигізетінін айта кеткен жөн. Дәстүрлі және дәстүрлі емес әдістерді пайдалану кезінде тиісті айырмашылықты жасау керек. Мұғалімдер оқытудың дәстүрлі емес түрлерін қолдануға шешім қабылдаса, олар оқыту уақытын және тапсырмаларын дұрыс бөлуі керек. Белсенді оқытусыз тұлғаның белсенді дамуы мүмкін емес. Мұғалімдер студенттерге жалықтыратын үлгілерден ауытқуға мүмкіндік берсе, бұл, әдетте, олардың білім деңгейін арттыруға жемісті әсер етеді [1].

Мотивацияны "дене белсенділігін тудыратын және бағыттайтын импульс" ретінде қарастыруға болады. [2]. Мотивация да мотивацияны қалыптастырудың тәрбиелік процесі болып табылады. Мотивацияның сипаттамалары белгілі бір дәрежеде мінез-құлық белсенділігін ынталандыратын және қолдайтын процестер болып табылады.

Адам мінез-құлықты бастау үшін ол белсенділік күйіне енуі керек. Басқаша айтқанда, адамның қозғалысқа деген белгілі бір серпіні, эмоциялары немесе ерікті қалауы оны белсенділікке итермелеуі керек. Бұл мотивациялық ынталандыру функциясы. Сезім құраушы қызметі – әрекетке терең тұлғалық мән беру. Бұл функция адам қызметінің жалпы бағытын бақылаумен тығыз байланысты.

Адам қызметінің мақсаттылығын осы функцияның қасиеті ретінде қарастыруға болады. Бұл мақсат қоюға байланысты мотивациялық ұйымдық қызмет, өйткені ол саналы мотивтерді мақсат мотивтеріне айналдырады. "Мотивация" ұғымының өзі жеке тұлғаның нақты мінез-құлқы мен іс-әрекетін бастайтын ситуациялық формацияларға да, оның мәні мен түпкі себептерін құрайтын мақсаттарды, құралдар мен әдістерді таңдауға түрткі болатын тұрақты психологиялық формацияларға да қатысты қолданылады. мінез-құлық". "Мотивация" мінез-құлыққа әкелетін жеке тұлғаның ішкі көзқарастары мен импульстері ретінде түсіндірілуі мүмкін және көбінесе осы мінез-құлық өрісінен бөлінбейтін ретінде қарастырылады. Дегенмен, күнделікті өмірде болғанымен, атап өту керек. «Мотивация» және «ынталандыру» жиі синоним ретінде қолданылады, қазіргі психологияда бұл ұғымдар мүлдем басқа құбылыстарды білдіреді [2].

Сабақ – мектеп жұмысының негізгі түрі. Бұл оқу процесінің мағыналық, уақытша және жүйелі түрде аяқталатын және көмекші формалармен қамтамасыз етілетін сегменті (кезеңі, буыны, элементі) [3]. Сабақтар үш мақсатты – оқу, оқыту және дамытуды көздейтіндіктен сабаққа қойылатын талаптар өте жоғары.

Әртүрлі сабақтардың ортақ жақтарын табу үшін оларды категорияларға бөлу керек. Әр сабақтың мақсаты мен міндеттері әртүрлі болса, әртүрлі материалдарды меңгерсе және әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолданса, сабақтарды қалай топтастыруға болады? Сабақты қай жағынан алу керектігіне байланысты әртүрлі түрлерін ажыратуға болады.

Оқытудың дәстүрлі емес түрлері дегеніміз не?

Отандық педагогикада білім берудің дәстүрлі емес түрлерін қабылдаудың екі негізгі жолы бар. Дәстүрлі емес сабақ түрлерінің бірінші әдісі - бұл нақты құрылым, оқытудың әртүрлі әдістерінің жиынтығы. Басқаша айтқанда, дәстүрлі сабақ оқу-тәрбие процесінің негізгі формасы болып қала береді, бірақ оған оқушылардың танымдық қабілетін дамытудың заманауи әдістерінің элементтері енгізілуі керек. Бұл, ең алдымен, танымдық дамудың алты деңгейі: білім, түсіну, қолдану, талдау, синтез және бағалау. Сондықтан сабақтарда арнайы оқу материалдары, ресурстар, тақырып бойынша материалдар, тапсырмалар мен мәтіндер пайдаланылады. Сабақта кестелер,

анықтамалықтар мен карточкалар толтыру, әртүрлі дереккөздерден сөзжұмбақ құрастыру, тақырып бойынша пікірталас пен әңгімелесу, эссе дайындау және қорғау, ойын түрлері қолданылады.

Екінші тәсіл соңғы кезде пайда болған және қазіргі мектептерде кеңінен қолданылып жүрген инновациялық және заманауи оқыту түрлерімен (конференция сабақтары, дөңгелек үстел сабақтары, аукцион сабақтары, пікірталас сабақтары) оқытудың дәстүрлі емес нысандарын бейнелейді. Ғылыми әдебиеттерге қатысты оқу іс-әрекетінің интерактивті түрлері немесе "интерактивті режимдер" (ағылшын тілінен өзара әрекеттесу) ұсынылады. Қарқынды қарым-қатынастың тактикасы мен стратегиясын жасау, бірлескен іс-әрекетті ұйымдастыру. Интерактивті коммуникация – коммуникацияның негізгі түрлері ынтымақтастық пен бәсекелестік болып табылады. Адам басқа адамның немесе топтың позициясын қабылдап, басқаның мінез-құлқын осы тұрғыдан ғана бағалай алатын тұлғааралық қарым-қатынасқа баса назар аударылады; О.В.Трофимованың пікірінше, "білім берудің дәстүрлі емес түрлері" термині этимологиялық аспектіде егжей-тегжейлі зерттеуді қажет етеді [4].

Шетел тілін оқытуда ойын технологияларын қолдану оқу-тәрбие процесінде оқытудың формасы мен әдісі ретінде дербес педагогикалық категория, ал ойын – мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі іс-әрекетінің бірі. Дегенмен, мектептер ойын мен оқуды толығымен ажырата алмайды. Қарапайым мектептерде шет тілдерін оқыту тұжырымдамасы ең тиімді ойын элементтерінің кең ауқымын, тіпті орта және жоғары мектепте де қосу екенін көрсетеді. Шетел тілін оқыту әдістемесінде ойын элементтері маңызды орын алады. Ойын элементтерін оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, жаңа сөздік қорын меңгеру, тілге деген қызығушылығын арттыру үшін пайдаланған жөн.

Проблемалық-бағдарланған оқыту студенттердің жаңа білім мен іс-әрекет тәсілдерін өз бетінше іздеуіне баса назар аударумен сипатталады. Бұл дегеніміз, студенттер жаңа білімді дәйекті және мақсатты түрде ұсыну және олардың алдында тұрған танымдық міндеттерді шешу арқылы белсенді түрде алады.

Кейбір ғалымдар проблемалардың деңгейлерін ажыратады: и. А. Зимнийдың пікірінше, проблеманың деңгейі оқушының мәселені шешу және анықтау белсенділігімен анықталады [4]. Мұнда и. А. Зимний проблемалық-жоғары деңгейді "проблемалық-жоғары деңгей адамның білім беру жағдайына тән" деп анықтайды.

"Проблема" және "міндет" ұғымдарын ажырату маңызды, өйткені м.и. Махмутов бұл ұғымдарды былайша түсіндіреді: тапсырманы тыңдаушы қабылдайды, мәселе берілген тапсырмалар, ондағы жаңа ақпараттың талабы және алдыңғы білім арасындағы байланысты көрсетеді. Осылайша, міндет объективті құбылыс ретінде адамның санасында пайда болатын және оның проблемасына айналатын субъективті сипатқа ие болады. Адам санасында ол "проблемаға" айналады және "проблемалық жағдайда" шешілуі керек [5].

Мәселеге бағытталған оқытудың мақсаты-студент алдында туындауы мүмкін сұраққа немесе мәселеге тап болған кезде "пионер" жағдайына түсу. Шет тілін оқытудың проблемалық-құндылық әдістемесінің мәні оқытудың диалектикасында, репродуктивтіден өнімділікке көшуде жатыр.

Проблемалық шет тілдерін оқытудың жарқын мысалы-1970 жылдары Францияда танымал болған жаһандық модельдеу әдісі (les simulations globales). Осы әдісті

жасаушылардың бірі Ф. Дебиссер былай деп жазды: "бұл айналада ұйымдастырылған тұлғааралық қатынастарды, проблемалық жағдайларды модельдеу, проблемаларды шешу мен шешім қабылдаудың кез-келген суреттері шығарылады."

Проблемалық-бағдарланған оқыту әдістерінің бірі-шетелде кеңінен қолданылатын дизайн әдісі. Отандық педагогикада оның теориялық және практикалық ережелерін әзірлеуде Е. С. Полату маңызды рөл атқарды, оның жұмысы Ресейде жобалық әдісті енгізуге негіз болды [6].

Жоба әдісі-бұл оқушылардың қызығушылықтарын ескере отырып, оқу процесін құруға мүмкіндік беретін интеграцияланған оқыту әдісі. Бұл студенттерге өздерінің оқу-танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыруда, жоспарлауда және бақылауда тәуелсіз болуға мүмкіндік береді.

Мектеп тәжірибесі көрсеткендей, тек оқу мазмұнына сүйену пәнге қызығушылық тудырмайды. Егер оқушылар белсенді қызметпен айналыспаса, онда кез-келген мазмұнды оқу материалы тек танымдық қызығушылық тудырмайтын тақырыптарға қызығушылық тудырады. Оқушылардың белсенді қатысуын ынталандыру үшін қызықты және маңызды сұрақтар ұсыну қажет. Жоба әдісі студенттерге бұрыннан бар білімді игеру барысында білімді саналы түрде алуға мүмкіндік береді. Шет тілі сабақтарында жоба әдісін кез келген тақырып бойынша бағдарламалық материалдың бөлігі ретінде пайдалануға болады.

Әр жоба белгілі бір тақырыппен байланысты және бірнеше сабақтарда жасалады. Бұл студенттерге, мысалы, өз өмірі туралы сөйлесуге және жазуға, өз күнделіктерін құруға және макеттер дайындауға мүмкіндік береді.

Дизайн әдістемесінде өте жемісті идеялар қолданылады. Мультимедиялық презентациялардан басқа, олар сызбалар, коллаждар, фотосуреттер, жоспарлар, карталар, диаграммалар, сауалнамалар, графиктер және диаграммалар сияқты ауызша сөйлеу құралдарынан тыс көптеген құралдарды пайдаланады. Осылайша, даму және қарым-қатынас дағдылары берік қалыптасады.

Бұл білім беру жүйесінде лексикалық құралдар мен грамматикалық құрылымдарды бейсаналық есте сақтау шығармашылық ойлау мен қиялдың дамуына ықпал ететін мәселелерді шешуде кеңінен қолданылады.

Жүйе сонымен қатар әртүрлі лексика мен грамматикалық құрылымдарды қолдануға шақырады, мысалы, сөздік қорын арттыру, зерттелген лексика мен грамматикалық элементтерді бекіту, мерекелік атмосфера құру, шет тілі кабинетін балалардың түрлі-түсті туындыларымен безендіру және т. б.

Талдау және нәтижелер. Драма әдісін Манфред Шеу Ұлыбританияда драманы оқытудың ұзақ дәстүрінің нәтижесінде жасаған. Оның мақсаты мектептердегі дәстүрлі курстар мен сабақтарға қарағанда тиімдірек болатын тілді оқыту және үйрену әдісін табу болды [7]. Бұл мақсатқа оқушылардың ойдан шығарылған жағдайларда оқуын ойнау арқылы қол жеткізу керек еді. Әдіс келесі шағын қадамдардан тұрды

1-қадам: сабақты бастамас бұрын сабақтың тақырыбына негіз болатын қысқа прозалық мәтін дайындаңыз.

Бұл мәтіннен көзқарас сабақтың кәсіби шеңберіне сүйенеді. Студенттерге бұл сурет туралы ойлануға және онда өз қиялын жасауға шақырылады. Алғашқы қадам ретінде мұғалім сабақтың ортасына "Оқу" деп жазылған қағаз парағын қояды. Келесі

сабақта миға шабуыл жасалады, онда оқушылар "бөлме" сөзімен байланыстыратын заттарды іздейді және оларды қағазға жазады.

2-қадам: суретте бұрын табылған бірлестіктер ізделеді. Содан кейін олардан осы ерекше сәтте қай жерде болғысы келетіні туралы ойлануды және сыныпты сәйкесінше безендіруді сұрайды. Талаптарды реттеңіз, көбірек суреттер салыңыз және жиһаз бір немесе бірнеше оқушы алғысы келетін орынды безендіру ретінде қызмет ете алуы керек.

3-қадам: болашақ студенттерге безендірілген бөлмені көрсетіңіз. Олар осы ойдан шығарылған бөлмеде немесе жерде жүріп, басқа студенттерге көрінбейтін мәліметтерді беруі керек. Мұғалім "мұнда не болып жатыр, қашан және қайда" деген сұрақты қойғаннан кейін, оқушылардың шағын топтары осында тұратын қиялдағы адамды "жасауы" керек. Бұл кіші топтардың мүшелері сол адамның жеке басы мен дене тілін білуі керек, өйткені олар өздері сол адамға "айналады". Осы әдістерді қолданған кезде мұғалімнің міндеті, ең алдымен, оқушылардың қабілеттерін дамыту үшін танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру болып табылады.

"Баспасөз конференциялары" әдісі Анатолий Гиннің "білім беру техникасының әдістері" кітабында сипатталған [8]. Бұл әдіс 1998 жылы жарық көрді және содан бері үлкен тәжірибе жинады.

Мұнда ұсынылған сабақ формасының кейбір дәлелдері келтірілген.

Ешкім сұрақтарды жауапсыз тыңдағысы келмейді. Алайда мектептің дәстүрлі құрылымы балаларға өздерін қызықтыратын сұрақтарға жауап береді. Сұхбат сабақтары бұл жағдайды өзгертуге көмектеседі. Сабақта оқушылар өз сұрақтарына жауап алады, бұл оларды қатысуға айтарлықтай ынталандырады.

Балалар сұрақтарды дұрыс қоюды және жіктеуді үйренеді.

Тақырыптарды нақтылайтын және түсінуді тереңдететін сұрақтар жүйесін құру мүмкіндігі жасалды. Бұл өнерді аз адамдар біледі, бірақ бұл өмірде өте маңызды.

Өз ойларыңызды нақтылаңыз, еркін сөйлеңіз және басқа адамдардың идеяларын қайталамаңыз.

Терең сұрақтар қою үшін ойлау керек. Сондықтан оқытудың бұл түрі ойлау қабілетін дамытады.

Егер студенттердің біреуі қойылған сұрақтың жауабын білсе, олар жауап алуға құқылы. Осылайша, білімді студенттер білім арқылы өздерін жүзеге асыруға мүмкіндік алады. Сұхбатты сәтті өткізу үшін сұрақтардың келесі түрлерін алдын ала қарастыруға болады

Қайталанатын сұрақтар. Бұл жауаптары бар сұрақтар.

Нақтылау сұрақтары. Мұндай сұрақтарға жауаптар берілген ақпаратта жоқ, бірақ оларды табу қиын емес. Бұл әдетте бетте табуға болатын фондық ақпарат. Дәстүр бойынша, бұл сұрақтарға жауаптарды Google-ден оңай табуға болады.

Ашық сұрақтар. Бұл сұрақтарға жалғыз дұрыс (шынайы) жауап жоқ.

Олар қарама-қайшы болуы мүмкін және қарқынды ойлауды, дереккөздерді салыстыруды және жауаптарды табу үшін зерттеу жүргізуді қажет етеді Google мұндай сұрақтарға жауап бермейді.

Әр түрлі жанрдағы Музыка білім беру процесінің ажырамас бөлігі болып табылады және шет тілін үйренуге ынталандыруға оң әсер етеді. Лексика, грамматикалық құрылымдар және фонетика (есте сақтау) көбінесе шет тіліндегі әндерден үйреніп, өңделеді [9]. (Жиі қайталанатын қарапайым әндер дұрыс шет тіліндегі

сөз тіркестерінің екпіні мен ритақты үлгісін бекітіп қана қоймайды, сонымен қатар дұрыс артикуляцияға көмектеседі, өйткені олар музыкалық есту, есту бақылауы және артикуляциялық аппараттың дамуымен тығыз байланысты). Сабаққа жақсы тандалған ән баға жетпес. Сонымен қатар, әндер оқушылардың эстетикалық тәрбиесі болып табылады, шығармашылықтың дамуына ықпал етеді, ұжымды біріктіреді және оқушылардың сөйлеу және ойлау әрекеттеріне негіз болады. Негізінде композиция үшін материалды таңдағанда келесі шарттарды ескеру қажет.

Осылайша, білім, дағдылар мен қабілеттерді қалыптастыру үшін ән материалымен жұмыс жасау кезінде оларды қалыптастырудың әр кезеңінің міндеттері мен ерекшеліктерін ескеру қажет.

Сонымен, шет тілін (атап айтқанда, ағылшын тілін) зерттеудегі елдік көзқарас оқытуды дамытудың факторы болып табылады. Шет тілдерін оқытудағы елтану, біріншіден, танымдық мәнге ие, өйткені ол шет тілін үйренушілердің жалпы көкжиегін кеңейтеді; екіншіден, ол елтану құзіреттілігін, яғни өз елінің мәдениетімен салыстыра отырып, шетелдік мәдениетті зерттеудегі аналитикалық тәсілдің дағдылары мен дағдыларын қалыптастырады. Оқытылатын тіл елінің мәдениетін білу оқытылатын тілді неғұрлым дәл және терең түсінуге ықпал етеді. Тілдер мен мәдениеттерді өзара байланысты зерделеу – лингвистикалық білім беру қағидаттарының бірі, оның негізінде басқа елдердің мәдениетіне баулу жүреді. Осыған байланысты елдік тақырыптар бойынша сабақтарды мүмкіндігінше жиі өткізу қажет.

Олардың бірлігіндегі тілдік және елтану білімінің негізгі көзі студенттерді өз халқының мәдениеті мен дәстүрлері әлеміне енгізетін түпнұсқа мәтін болып табылады. Мәтін тілдік және білімінің қайнар көзі ретінде олардың бірқатар функцияларды орындайды:

- 1) жаңа лексиканы ұсынады, оның контексте қолданылуын суреттейді;
- 2) осы тақырып бойынша келісілген сөйлеудің үлгісін білдіреді;
- 3) сөйлеуді қолдануда қайталау, әңгімелесу, түсініктеме беру және жаттығудың басқа түрлері үшін материал береді.

Шет тілі- бұл ашық қатынастарды, мәдени айырмашылықтарға нақты қызығушылықты, әртүрлілікті тануды, басқа халықтардың тілдеріне, дәстүрлеріне, әдет-ғұрыптарына, идеяларына құрмет пен төзімділікті қалыптастырудың тікелей көрінісі. Мұғалімнің міндеті-жұмыс формалары мен әдістерін қолданудың оңтайлы жолдарын табу. Бұл тұрғыда география және тарих, білім беру мекемелері туралы ақпарат, балалар мен жасөспірімдер ұйымдары, мемлекеттік органдар туралы ақпарат бар мәтіндер пайдалы болып табылады.

Оқытылатын тіл елінің құрылымы немесе этикеттің ерекшеліктері, оның ішіндегі сөйлеу мінез-құлқы туралы. Мұның бәрі студенттердің елдік материалдармен әрі қарай өзін-өзі таныстыру қажеттілігін тудыруға арналған.

Ағылшын тілі сабақтарында танымал телебағдарламаларды сабақты ұйымдастырудың дәстүрлі емес түрі ретінде пайдалануға болады. Әрине, әртүрлі жас топтарындағы мектеп оқушылары үшін мұндай бағдарламаларды мұқият таңдау қажет.

Қазіргі уақытта пішіні тұрақты, бірақ мазмұны жағынан әртүрлі бағдарламалар көп. Оларға мыналар жатады: «Ғажайыптар өрісі», «Кім миллионер болғысы келеді», «Бесінші сынып оқушысынан кім ақылды», «Не? Қайда? Қашан?», «Ең ақылды», «Тапқыр және тапқыр». Мұндай телебағдарламаларға тән нәрсе - оларда жүргізушінің,

өз атынан немесе топ болып сөйлейтін қатысушылардың, аудиторияның болуы. Сұрақтардың тақырыптары үнемі өзгеріп отырады, әртүрлі салалар мен тақырыптардан білімдер тартылады. Бұл бағдарламалардың артықшылығы – олар бірден бірнеше студентке қатысуға мүмкіндік береді. Қалғаны - көрермендер, олар да көрермендермен ойын раундына қатыса алады. Мұндай формадағы сабақтарды оқытудың барлық кезеңдерінде өткізуге болады, жаңа тақырыптарды меңгерген сайын сұрақтарды бірте-бірте күрделендіреді.

Сабақтар – «Ғажайыптар өрісі» және «Кім миллионер болғысы келеді» телешоулары студенттерге монологтық сөйлеуді жүзеге асыруға және жүргізушімен әртүрлі тақырыптарда диалог жүргізуге мүмкіндік береді: өзі, отбасы, қызығушылықтары туралы.

«Ең ақылды» телебағдарламасы алдымен қатысушылармен танысуды, әрқайсысының өзі туралы айтуды, жүргізушінің сұрақтарына жауап беруді қамтиды. Ойын «Не? Қайда? Қашан?» екі команданың болуын көздейді: сарапшылар мен көрермендер, бұл оған студенттердің барлығын дерлік тартуға көмектеседі. Мұндай сабақтарға дайындалуда фасилитатордың тілдік дайындығына көп көңіл бөлу керек. Оған кіріспе сөзді, қызықты сұрақтарды дайындауға көмектесу керек.

«Жануарлар туралы диалог» бағдарламасын бәрі біледі. Оқытудың бастапқы кезеңінде Жануарлар тақырыбын оқу кезінде сабақты ұйымдастырудың бұл түрі оқушылар үшін өте қызықты болады. Балалар үй жануарлары туралы әңгіме дайындап, оның фотосуретін немесе суретін салып, бағдарламада өнер көрсетуі керек. Жүргізушінің міндеті - студия қонағынан қызықты мәліметтерді сұрау. Мұндай сабақ әртүрлі сұрақтар түрлерін жаттықтыруға жақсы мүмкіндік.

Рейтинг көрсеткендей, қазіргі уақытта жастарға арналған бағдарламаларға үлкен қызығушылық бар, олардың міндеті заманауи жастардың мәселелерін талқылау. Мұндай бағдарламаларға «Күн шеңбері» жатады. Бағдарламаның қатысушылары – мазасыз жасөспірімдер мен олардың ата-аналары, сондай-ақ жастар мәселесімен айналысатын түрлі органдардың өкілдері. Жоғары сынып оқушыларының арасында рөлдерді бөліп, осындай телебағдарлама жүргізуге болады.

Дәстүрлі емес сабақтарды форма ретінде пайдалану тұрғысынан «Саяхат журналы», «Бақытсыз жазбалар» сияқты бағдарламалар қызықтырақ. Олар өлкетану материалын оқуда жүзеге асырылуы мүмкін. Студенттерді ойдан шығарылған тур жасауға шақыруға болады, мысалы, Австралияны айналып өтіп, оны басқарады. Кеңседе көрікті жерлерді, елдің рәміздерін және т.б. бейнеленген суреттерді ілуге болады [10]. Сыныпты екі топқа бөлуге болады: экскурсияның әртүрлі фрагменттерін дайындайтын гидтер және өзі келген ел туралы мүмкіндігінше көбірек білгісі келетін туристер және гидтерге сұрақтар қояды.

Егде жастағы студенттермен бүгінгі күні танымал ток-шоуларды ұйымдастыруға болады. Бағдарламаның тақырыбы таңдалып, жүргізуші, бағдарламаға қатысушылар, көрермендердің рөлдері таратылады. Рөлдерді бөлу кезінде оқушылардың тілектерін ғана емес, олардың мүмкіндіктері мен мүмкіндіктерін де ескеру қажет. Мұғалім әрбір балада белгілі бір рөлді орындауда сәттілік сезімін тудыруға тырысуы керек.

Қорытынды. Мұғалімдердің басты міндеті-оқушыларды оқуға ынталандыру екені белгілі. Сыныптағы оқытудың дәстүрлі емес түрлері-балаларды ынталандырудың

тамаша тәсілі. Мотивация оқушының субъективті әлемінің қажеттіліктерімен, мотивтерімен және қызығушылықтарымен анықталатын аспектілерінің бірі ретінде қарастырылады және ойлау, қабылдау, түсіну және шет тіліндегі материалды игеру сияқты барлық психологиялық процестерді белсендірудің қажетті шарты болып табылады. Бұл зерттеудің мақсаты студенттерді сыныптан тыс жұмыстар жүйесі арқылы шет тілін үйренуге ынталандыру жолдарын анықтау болды.

Осы бағыттағы әдіскерлердің тәжірибесін ұзақ уақыт зерттегеннен кейін, жас ерекшеліктерін және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, біз студенттерді ынталандырудың ұсынылған әдістерінің көпшілігін іс жүзінде сынап көрдік. Атап айтқанда, әртүрлі тапсырмалармен ұлттық оқу материалдарын пайдалану студенттерге қажетті ақпаратты жақсы есте сақтауға мүмкіндік береді, ал ой-өрісті кеңейту процесі қызықты ғана емес, сонымен қатар тиімді болады. Осы әсерлерді ескере отырып, жоспарланған сыныптан тыс тілдік іс-шаралар студенттерді шет тілін үйренуге ынталандыратынын және осылайша олардың шет тілін білуін жақсартатынын дәлелдеуге болады. Нәтижесінде гипотеза осы экспериментте толығымен расталды.

Сабақта оқушылардың қызығушылығын арттырумен қатар олардың білім деңгейінің өсуіне үлкен үлес қосады. Білім беру мен оқытудың әдістері мұғалімнің күнделікті тәжірибесімен байланысты. Осы жағдаяттарды ескере келе, әр сабақта диалогтік оқытудың маңызы оқушылар үшін пәнге деген қызығушылықтарын одан әрі арттырады. Диалогтік оқыту оқушылар арасындағы қарым-қатынастың жақсаруына ықпал етеді. Сыныпта өз ойларын еркін жеткізе алмайтын үндемей отыратын оқушылар да өздерін бірте-бірте аша бастайды.

Сабақтың тақырыбы бойынша оқушылар өз ойларын ашық білдіре бастайды. Басқа адамдардың да, өздерінің де жаңа бір идея туғызатындығына, оны өз ортасында салып айтуына болатынын түсіне бастайды. Жаңадан туындаған өз идеяларын, пікірлерін дәлелдеуге қызығушылықтары артады. Сондықтан диалогтік оқыту оқушылардың тілін дамытуда сұрақтардың түрткі болуына, сынақтан өткізу және қайта бағыттау, тиімділігіне оңтайлы жол ашады. Сабақтар әр түрлі сұрақ-жауап арқылы оқушының сыныппен қарым-қатынасын жақсартып отырып, білім алуына ынтымақтастырып, сқйлеу қабілетін дамыту керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Ковалев В.И. Мінез- құлық және белсенділік мотивтері. Москва. 2002. – 37 б.
2. Денисова О.П. Психология және педагогика. - М.: Флинт. 2008. – 15 б.
3. Трофимова О.В. Лингвистикалық талдау: Оқу құралы. 2021. – 12 б.
4. Zhorabekova A.N. Methodological approaches of researching the problem of forming the creative qualities of future English teachers, Revista Espacios (Education). - Vol. 39 (No. 10). - Spain: Science and Publications, 2018.–p. <https://www.revistaespacios.com/a18v39n10/a18v39n10p20.pdf>
5. Zhorabekova A.N. Forming diagnostic competence of psychology teachers in a university setting, Thinking Skills and Creativity. - Vol.38. – Netherlands: Elsevier, 2020. - p. 100708 (Web of Sciences: Q1, Scopus: Білім беру саласында процентиль - 91), <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100708>
6. Zhorabekova A.N. Determination of primary school children’s speech skills in interdisciplinary communication in learning environments, World Journal on Educational

Technology: Current Issues.-Vol.12, Issue 4, Cyprus: Science Park Research Organization & Counselling, 2020, P. 373-388 (Білім беру саласында процентиль – 56), <https://doi.org/10.18844/wjet.v12i4.5190>

7. Подласый И.П. Тиімді сабақты қалай дайындау керек. Киев, 2001- 89 б.
8. Анатолий Гин. Педагогикалық техника тәсілдері. Таңдау еркіндігі. Ашықтық. Қызметі. Кері Байланыс. Идеал. - 2009. - Вита пресс.- 143 б.
9. Дебизер Ф. Жоғары кәсіптік білім беруді жаңғырту контекстінде студенттерді шет тілдеріне оқытудағы білім беру технологиялары. -2016. - №6. – 36-85 б.
10. Asher James Brainswitching, A skill for the 21st Century, Los Gatos, Sky Oaks Productions, INC., 1988.- 76-100 б.

References

1. Kovalev V.I. Motives of behavior and activity. Moscow. 2002. - 37 p.
2. Denisova O.P. Psychology and pedagogy. - М.: Flint. 2008. - 15 p.
3. Trofimova O.V. Linguistic analysis: A textbook. 2021. - 12 p.
4. Zhorabekova A.N. Methodological approaches of researching the problem of forming the creative qualities of future English teachers, Revista Espacios (Education). - Vol. 39 (No.10). -Spain: Science and Publications, 2018.–p. <https://www.revistaespacios.com/a18v39n10/a18v39n10p20.pdf>
5. Zhorabekova A.N. Forming diagnostic competence of psychology teachers in a university setting, Thinking Skills and Creativity. - Vol.38. – Netherlands: Elsevier, 2020. - p. 100708 (Web of Sciences: Q1, Scopus: 91st percentile in education), <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100708>
6. Zhorabekova A.N. Determination of primary school children's speech skills in interdisciplinary communication in learning environments, World Journal on Educational Technology: Current Issues.-Vol.12, Issue 4, Cyprus: Science Park Research Organization & Counseling, 2020, P. 373-388 (Education percentile in the field is 56), <https://doi.org/10.18844/wjet.v12i4.5190>
7. Podlasiy I.P. How to prepare an effective lesson. Kyiv, 2001- 89 p.
8. Anatoly Gin. Pedagogical techniques. Freedom of choice. Openness. Service. Feedback. Ideal. - 2009. - Vita press. - 143 p.
9. Debizer F. Educational technologies in teaching foreign languages to students in the context of modernization of higher professional education. -2016. - number 6. - pp. 36-85.
10. Asher James Brainswitching, A skill for the 21st Century, Los Gatos, Sky Oaks Productions, INC., 1988.- p. 76-100.

Theoretical foundations for the use of non-traditional forms of teaching a foreign language

ABILMANSUR A.K., master teacher, South Kazakhstan state pedagogical university, Shymkent, Kazakhstan, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0003-3270>, e-mail: abilmansur.asell@okmpu.kz.

SUYUNDIKOV A.A., master, senior teacher, South Kazakhstan state pedagogical university, Shymkent, Kazakhstan, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6142-1747>, e-mail: suyundikov.assan@okmpu.kz.

Abstract. This article is considered about it is effective to conduct lessons organized outside the structure of a traditional lesson in the organization of modern education. The most effective form of changing a traditional lesson and increasing student interest is a non-traditional lesson. Improving the efficiency of using non-traditional forms of teaching a foreign language is considered one of the topical issues in the content of modern education. The student has the opportunity to use their native language, the communicative function is primarily in the classroom, so methodologists and teachers need to work in foreign language lessons aimed at finding reserves for improvement, increasing its effectiveness and improving the quality of education. All this contributes to the development of independence and creative initiative of schoolchildren, the inclusion of non-standard forms of lessons and various stages in the educational process helps to increase motivation for learning a foreign language, the connection of educational material with life situations. At the same time, the problem of teaching a foreign language at a university is relevant, since changes in the nature of education are aimed at the free development of the individual, creative initiative, student independence, competitiveness and mobility of future specialists. It is well known that the goal of foreign language education is the formation of communicative competence, which involves the formation of a personality capable and ready to participate in intercultural communication.

Key words: method, motivation, non-traditional education, pedagogical skills, innovative technology, didactics, communicative competence.

Теоретические основы использования нетрадиционных форм обучения по иностранному языку

АБИЛМАНСУР А.К. - преподаватель, магистр, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент/Казахстан, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0003-3270>, e-mail: abilmansur.asell@okmpu.kz

СҮҮНДИКОВ А.А. – ст. преподаватель, магистр, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Шымкент/Казахстан. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6142-1747>, e-mail: suyundikov.assan@okmpu.kz

Аннотация. В данной статье эффективно проведение уроков, организованных вне структуры традиционного урока в организации современного образования. Наиболее эффективной формой изменения традиционного урока и повышения интереса учащихся является нетрадиционный урок. Повышение эффективности использования нетрадиционных форм обучения иностранному языку считается одним из актуальных вопросов в содержании современного образования. Обучающийся имеет возможность использовать родной язык, коммуникативная функция в первую очередь на уроке, направленных на поиск резервов совершенствования, повышение его эффективности и повышение качества обучения. Все это способствует развитию самостоятельности и творческой инициативы школьников, включение в учебный процесс нестандартных форм уроков и различных этапов способствует повышению мотивации к изучению иностранного языка, связи учебного материала с жизненными ситуациями. В то же время проблема обучения иностранному языку в вузе является актуальной, поскольку изменения в характере обучения направлены на свободное развитие личности, творческой инициативы, самостоятельности учащихся, конкурентоспособности и мобильности будущих специалистов. Общеизвестно, что целью иноязычного образования

является формирование коммуникативной компетенции, которая предполагает формирование личности, способной и готовой к участию в межкультурном общении.

Ключевые слова: метод, мотивация, нетрадиционное обучение, педагогическое мастерство, инновационная технология, дидактика, коммуникативная компетентность.

ӘӨЖ: 85,3
МҒТАР 16.01.45

<https://vestnik.oqmpu.kz/kk>

Ж.АЙМАУЫТОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ЛИНГВОМӘДЕНИ СИПАТЫ

МЫНБАЕВА А.П. – PhD, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент/Қазақстан, ORCID:0000-0002-2204-8545, e-mail:mutlu_8484@mail.ru,

РУСТЕМОВА А. М. – магистрант, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті, Шымкент/Қазақстан, ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-0395-585X>, e-mail:arailym.rustemova@bk.ru,

Аңдатпа. ХХ ғасырдың аяғында лингвистикада лингвомәдени тұрғыдан оның құрылымдық жүйесінен тыс тілді түсіндіруді қажет ететін көптеген фактілер пайда болды. Біздің ойымызша, оның пайда болу себебін жаһандану процесіне қарсы туындайтын келіспеушіліктің қалыптасуымен түсіндіруге болады. Тіл мен мәдениет бір-бірімен тығыз байланысты, тіл мәдениетте пайда болады, дамиды және мәдениеттің тасымалдаушысы болып табылады деген идея осы бағыттағы негізгі ұстаным ретінде қабылданды және 20 ғасырдың басында осы идеяға негізделген жаңа ғылым пайда болды. Мақалада Ж.Аймауытов шығармаларының көркемдік ерекшелігі және тілдік бірліктердің лингвомәдени сипаты қарастырылады. Сонымен қатар ұлттық танымды білдіретін лингвомәдени бірліктерді оқытудың маңызы мен оларды меңгерту жолдары анықталады. Бұл зерттеу жұмысы өз жалғасын табады деген сенімдеміз. Көркем мәтіндермен жұмыс жасау студенттің лингвистикалық және мәдени қабілеттерін жетілдіруге, оның циклдік білімін толықтыруға ықпал етеді. Оның ішінде көркемдік ерекшеліктерге толы, лиризм әдісімен өрнектелген, лингвомәдени бірліктерді көп қолданылған Ж.Аймауытов шығармалары әлі де зерттеу нысанымыз болмақ.

Ж.Аймауытов шығармаларының лингвомәдени сипаты туралы аз ғана зерттеу жұмыстары бар болғанмен, кешенді түрде зерттелмеген.

Тірек сөздер: Ж.Аймауытов шығармалары, көркем мәтін, лингвомәдениеттану, оқыту әдістері, лингвомәдени бірліктер, көркемдік.

Кіріспе. Қазіргі уақытта батыс, орыс және қазақ лингвомәдени зерттеулері тілде берілген және бекітілген халықтық мәдениеттің көрінісін зерттейді, "тіл" мен "мәдениеттің" бірегей құбылыстарының өзара байланысы мен өзара тәуелділігін қарастырады. Бұл бағыттың қалыптасуына В. А. Воробьев, В. В. Красных, В. А. Маслова, А.Т. Хроленко, Ю.С. Степанов, В. Н. Телия, В. И. Карасик, Ю. Д. Апресян, отандық зерттеушілер Р. Сыздықова, Т. Жанұзақов, Е. Жанпейісов, Ш. Сарыбаев, Н. Уәлиев, Ж. Манкеева, З. Ахметжановалар маңызды үлес қосты.